

METRYKALNE KSIĘGI PARAFIALNE

PARISH METRIC RECORDS

Ks. mgr lic. Bartłomiej Kijas

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Polska

e-mail: kijas.bartlomiej@diecezja.bielsko.pl; <https://orcid.org/0009-0005-7307-8890>

Abstrakt

Artykuł omawia znaczenie metrykalnych ksiąg parafialnych w życiu prawnym i duszpasterskim Kościoła katolickiego. Przedstawiono podstawy prawne prowadzenia ksiąg ochrzczonych, małżeństw i zmarłych, w oparciu o Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. oraz przepisy partykularne obowiązujące w Polsce. Szczególną uwagę poświęcono księdze ochrzczonych, jej roli w życiu sakramentalnym oraz znaczeniu adnotacji aktualizujących stan kanoniczny wiernych. Omówiono procedury poprawiania i uzupełniania wpisów, zasady ochrony danych osobowych według Dekretu Konferencji Episkopatu Polski z 2018 r. oraz zagadnienia związane z adopcją i zmianami danych osobowych. Podkreślono znaczenie ksiąg metrykalnych jako dokumentów urzędowych posiadających moc dowodową w prawie kanonicznym oraz wskazano ich rolę w praktyce duszpasterskiej, administracyjnej i genealogicznej. Zwrócono uwagę na potrzebę dalszego dostosowywania zasad prowadzenia i archiwizacji ksiąg do wyzwań współczesności, w szczególności w kontekście cyfryzacji i ochrony danych. Wskazano, że księgi parafialne pozostają nie tylko dokumentacją administracyjną, ale również świadectwem życia sakramentalnego i środkiem ochrony praw wiernych.

Słowa kluczowe: księgi parafialne, prawo kanoniczne, sakramenty, ochrona danych osobowych

Abstract

The article discusses the significance of parish registers in the legal and pastoral life of the Catholic Church. The legal basis for maintaining baptismal, marriage, and death registers is presented, based on the 1983 Code of Canon Law and particular norms applicable in Poland. Special attention is given to the baptismal register, its role in sacramental life, and the importance of annotations updating the canonical status of the faithful. Procedures for correcting and supplementing entries, personal data protection according to the 2018 General Decree of the Polish Bishops'

Conference, and issues related to adoption and personal data changes are discussed. The article highlights the evidential value of parish registers in canon law and their importance in pastoral, administrative, and genealogical practice. The need for further adaptation of record-keeping and archiving practices to contemporary challenges, especially regarding digitalization and data protection, is emphasized. It is indicated that parish registers are not merely administrative documents but also testimonies of sacramental life and instruments for safeguarding the rights of the faithful.

Keywords: parish registers, canon law, sacraments, personal data protection

Wprowadzenie

Metrykalne księgi parafialne stanowią jeden z podstawowych elementów porządku prawnego i administracyjnego w Kościele katolickim. Ich znaczenie wykracza jednak daleko poza funkcję ewidencyjną, są bowiem nie tylko urzędowym świadectwem przyjmowania sakramentów, lecz także ważnym narzędziem duszpasterskim, środkiem ochrony dóbr duchowych wiernych oraz dowodem stanu kanonicznego osób w relacjach zarówno wewnątrzkościelnych, jak i względem organów cywilnych. W dobie rosnącej migracji społecznej, dynamicznych przemian obyczajowych oraz relacji między Kościołem a instytucjami państwowymi, problematyka ta nabiera coraz większego znaczenia [Wenz 2019, 1717].

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie norm prawnych regulujących prowadzenie metrykalnych ksiąg parafialnych, w szczególności księgi ochrzczonych, małżeństw i zmarłych, jak również ukazanie ich znaczenia z punktu widzenia prawa kanonicznego.

Obowiązek prowadzenia ksiąg parafialnych ma w Kościele katolickim wielowiekową tradycję. Początki systematycznego rejestrowania chrztów i małżeństw sięgają decyzji soborów diecezjalnych w późnym średniowieczu, a powszechny obowiązek prowadzenia ksiąg ochrzczonych wprowadził Sobór Trydencki w XVI w. Z czasem, dla zapewnienia jednolitości i poprawności zapisów, obowiązek ten został dookreślony w kolejnych dokumentach papieskich oraz normach partykularnych. Już w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r.¹ ujęto go w sposób syntetyczny i obowiązujący dla całego Kościoła

¹ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593.

łańskiego. Obecny Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r.² kontynuuje i rozwija tę tradycję, dostosowując ją do współczesnych realiów życia kościelnego i cywilnego [Calvo 2023, 372-73].

1. Podstawa prawna prowadzenia metrykalnych ksiąg parafialnych

Prowadzenie metrykalnych ksiąg parafialnych należy do podstawowych obowiązków osoby sprawującej urząd parafialny, czyli proboszcza albo administratora parafii. Obowiązek ten jest wyrazem dbałości Kościoła o porządek prawny, przejrzystość życia duszpasterskiego, ochronę sakramentów oraz zabezpieczenie praw wiernych. Zasady dotyczące prowadzenia ksiąg znajdują umocowanie zarówno w prawie powszechnym Kościoła, jak i w prawie partykularnym. Dotyczą one nie tylko samych zapisów, lecz również formy, treści, sposobu archiwizacji oraz procedur wprowadzania zmian i adnotacji. Podstawowe znaczenie ma tutaj kan. 535 KPK/83, który nakłada na każdą parafię obowiązek prowadzenia określonych ksiąg: ochrzczonych, małżeństw, zmarłych oraz innych – zgodnie z przepisami konferencji biskupów lub biskupa diecezjalnego. Proboszcz parafii jest odpowiedzialny za to, aby księgi te były dokładnie prowadzone, należycie przechowywane oraz w razie potrzeby kontrolowane przez władzę diecezjalną. W szczególności wyróżnia się księgę ochrzczonych, w której, oprócz podstawowych danych osobowych, należy odnotować także inne fakty dotyczące stanu kanonicznego danej osoby, takie jak przyjęcie bierzmowania, zawarcie małżeństwa, przyjęcie święceń, złożenie profesji zakonnej, dokonanie adopcji czy też zmiana przynależności do Kościoła *sui iuris*. Wpisy te mają charakter trwały i muszą być również uwidocznione w wydawanych świadectwach chrztu [Calvo 2023, 372-73; Krukowski 2005, 441-44; Janczewski 2020, 162-63].

Zasadność prowadzenia księgi ochrzczonych wynika z samego charakteru chrztu jako sakramentu koniecznego do zbawienia. Zgodnie z kan. 849, chrzest jest bramą sakramentów, fundamentem całego życia chrześcijańskiego i włączeniem do Kościoła. Wierni mają prawo do przyjęcia tego sakramentu zgodnie z kan. 213, a Kościół ma obowiązek go udzielać, o ile zachodzą warunki jego godziwego przyjęcia. Jak podkreśla Jarosław Kodzia, duszpasterze

² *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Pallottinum, Poznań 2022 [dalej: KPK/83].

powinni podejmować staranne rozeznanie, zwłaszcza w przypadku dzieci, czy istnieje uzasadniona nadzieja wychowania ich w wierze. Dokumentacja przygotowawcza oraz późniejszy wpis do księgi stanowią w tym kontekście nie tylko obowiązek administracyjny, lecz także wyraz troski o tożsamość i dobro duchowe ochrzczonego [Kodzia 2012, 94-96].

Z perspektywy prawa kanonicznego wpis do księgi metrykalnej nie konstytuuje skutków sakramentalnych, lecz je potwierdza. Jak zauważa Zbigniew Janczewski, wpis do księgi chrztów ma charakter deklaracyjny, a nie konstytutywny: nie sprawia, że chrzest staje się ważny, lecz poświadcza jego zaistnienie. Z tego powodu możliwe są przypadki, w których sakrament został ważnie udzielony, lecz nie został udokumentowany. W takich sytuacjach obowiązkiem proboszcza jest, po przeprowadzeniu dochodzenia co do faktu chrztu, uzupełnić wpis w księdze ze stosowną adnotacją co do źródeł informacji i podstawy prawnej wpisu [Janczewski 2020, 162-64].

Kolejne paragrafy kan. 535 wskazują na konieczność opatrzenia dokumentów parafialnych pieczęcią urzędową parafii oraz na obowiązek posiadania archiwum, w którym będą przechowywane zarówno bieżące, jak i historyczne księgi. Archiwum to podlega okresowej kontroli biskupa diecezjalnego lub jego delegata. Dokumenty przechowywane w księgach mają charakter urzędowy i korzystają z domniemania autentyczności [Calvo 2023, 372-73; Krukowski 2005, 442-44].

Obok kan. 535, istotne znaczenie mają także inne przepisy kodeksowe. Kan. 877-878 KPK/83 regulują sposób sporządzania wpisów w księdze chrztów, uwzględniając m.in. dane chrzczonego, rodziców, chrzestnych oraz ewentualnych świadków. Przepisy te uwzględniają również przypadki szczególne, takie jak dzieci pochodzące z nieformalnych związków lub dzieci adoptowane. Kan. 895 dotyczy obowiązku prowadzenia odrębnej księgi bierzmowanych, natomiast kan. 1121-1123 KPK/83 odnoszą się do wpisów związanych z zawarciem małżeństwa, jego konwalidacją, orzeczeniem nieważności lub w szczególnych sytuacjach rozwiązaniem. Kan. 958 reguluje obowiązek prowadzenia księgi stypendiów mszalnych, a kanon 1284 § 2, 9° wskazuje na potrzebę dokumentowania praw majątkowych instytucji kościelnych w odpowiednich inwentarzach. Odpowiedzialność za autentyczność i kompletność ksiąg parafialnych spoczywa bezpośrednio na proboszczu/administratorsze parafii, który jest pasterzem wspólnoty i reprezentantem Kościoła na poziomie lokalnym. Choć może on delegować zadania związane z ich prowadzeniem innym osobom, np. wikariuszowi lub

pracownikowi kancelarii, to jednak zawsze on pozostaje formalnie odpowiedzialny za stan ksiąg [Tejero 2023, 542-43; Marzona 2023, 580; Navarro Valls 2023, 684-85; López Alarcón 2023, 774-75; Krzywda 2011, 63-64].

W Polsce obowiązki wynikające z prawa powszechnego Kościoła są szeroko uzupełniane przez prawo partykularne. Ważnym dokumentem w tym zakresie jest dekret Konferencji Episkopatu Polski z 14 marca 2017 r. dotyczący sporządzania i modyfikacji aktu chrztu w związku z przysposobieniem. Określa on m.in. możliwość sporządzenia nowego aktu chrztu w oparciu o nowy akt urodzenia dziecka adoptowanego oraz zakazuje ujawniania danych rodziców biologicznych w metrykach, z wyjątkiem sytuacji wymagających tego ze względu na ważne racje duszpasterskie. Równocześnie dokument podkreśla, że metryki te powinny zawierać wyłącznie dane aktualnych opiekunów prawnych dziecka, zgodnie z danymi cywilnymi³.

Uzupełnieniem tych regulacji jest stanowisko Konferencji Episkopatu Polski z 28 sierpnia 2020 r. w kwestii „ideologii LGBT+”, w którym przypomniano, że akty chrztu mają odzwierciedlać rzeczywisty, biologiczny stan osoby, a nie jej deklarowaną tożsamość płciową. Wpisy do ksiąg nie mogą zatem uwzględniać tzw. „rodziców tej samej płci” ani osób po zmianie płci jako rodziców dziecka. Podkreślono również, że wpisy te muszą być zgodne z doktryną Kościoła oraz zasadami antropologii chrześcijańskiej. Jednocześnie nie wykluczono możliwości dokonania poufnych adnotacji w archiwum parafialnym na podstawie decyzji sądu cywilnego, z zastrzeżeniem, że nie będą one uwzględniane w wystawianych świadectwach⁴.

W świetle prawa kanonicznego i praktyki Kościoła, metrykalne księgi parafialne pozostają podstawowym narzędziem służącym nie tylko ewidencji duszpasterskiej, lecz także realizacji misji pasterskiej Kościoła. Ich rola w udzielaniu sakramentów, rozstrzyganiu spraw małżeńskich, organizacji życia parafialnego i ochronie praw wiernych czyni je integralną częścią życia wspólnoty [Janczewski 2020, 159-61].

³ *Dekret Konferencji Episkopatu Polski dotyczący sporządzania i modyfikacji aktu chrztu w związku z przysposobieniem* (14.03.2017), „Akta Konferencji Episkopatu Polski” nr 30 (2018), s. 46-47 [dalej: Dekret z 2017 r.].

⁴ *Stanowisko Konferencji Episkopatu Polski w kwestii ideologii LGBT+* (28.08.2020), „Akta Konferencji Episkopatu Polski” nr 32 (2020), s. 76 [dalej: Stanowisko KEP z 2020 r.].

2. Rodzaje ksiąg metrykalnych w parafii

Kan. 535 § 1 KPK/83 wyraźnie zobowiązuje każdą parafię do prowadzenia podstawowych ksiąg metrykalnych, wśród których wymienia księgę ochrzczonych, małżeństw oraz zmarłych. Dodatkowo, zgodnie z przepisami prawa partykularnego lub w odpowiedzi na konkretne potrzeby duszpasterskie, prowadzi się także inne księgi, takie jak księga bierzmowanych, konwertytów, katechumenów czy stypendiów mszalnych. Każda z tych ksiąg nie tylko odzwierciedla konkretne wydarzenia sakramentalne czy duszpasterskie, lecz również pełni ważną funkcję prawną, pozwalającą np. na potwierdzenie statusu kanonicznego osób czy zabezpieczenie prawnego porządku kościelnego [Lewandowski 2019, 138-39; Krukowski 2005, 441-42].

Księga ochrzczonych ma zasadnicze znaczenie, ponieważ dokumentuje przyjmowane przez wiernych sakramenty, będące fundamentem życia chrześcijańskiego. Zgodnie z kan. 877 § 1 i kan. 535 § 2 KPK/83, wpis do księgi obejmuje dane ochrzczonego, jego rodziców, chrzestnych oraz informacje o innych istotnych wydarzeniach kanonicznych, takich jak bierzmowanie czy małżeństwo. Adnotacje te muszą być uwzględniane w wydawanych później świadectwach chrztu. Proboszcz ma obowiązek odnotowania chrztu, nawet jeśli sakramentu udzielił inny duchowny, a zasada *ubi factus, ibi actus* wymaga dokonania wpisu w parafii, gdzie udzielono sakramentu [Krzywda 2011, 63-64].

Warto jednak odróżnić adnotację od zmiany wpisu. Adnotacja ma charakter informacyjny i nie ingeruje w treść pierwotnego aktu, natomiast każda zmiana danych jak np. zmiana nazwiska, traktowana jest jako ingerencja wymagająca uprzedniej zgody ordynariusza miejsca oraz odpowiedniej dokumentacji. Szczególne adnotacje mogą dotyczyć na przykład dyspensy od celibatu, zwolnienia ze ślubów zakonnych, eksklaustracji czy rozwiązania małżeństwa na podstawie domniemanej śmierci współmałżonka [Trojanowski 2019, 54-56].

Drugą z podstawowych ksiąg metrykalnych jest księga małżeństw, w której odnotowuje się zawarcie małżeństwa kanonicznego. Wpisy te obejmują imiona i nazwiska nupturientów, datę i miejsce zawarcia małżeństwa, dane szafarza oraz świadków. Kan. 1121 przewiduje również obowiązek wpisywania konwalidacji małżeństwa, orzeczeń o jego nieważności oraz informacji o jego rozwiązaniu. W razie zawarcia małżeństwa w innej parafii, proboszcz tej parafii ma dodatkowo obowiązek przesłać stosowną informację do parafii chrztu obu małżonków, aby odpowiednia adnotacja mogła zostać umieszczona również w księdze ochrzczonych [Krukowski 2011, 324-25].

Księga zmarłych, choć formalnie najmniej skomplikowana, posiada znaczenie zarówno dokumentacyjne, jak i duszpasterskie. Rejestruje ona imię i nazwisko zmarłego, datę i miejsce śmierci, datę i miejsce pogrzebu, dane kapłana sprawującego obrzędy oraz miejsce pochówku [Wenz 2019, 1721-722].

Obok ksiąg, których prowadzenie jest obowiązkowe, istnieją także inne, równie istotne z punktu widzenia duszpasterstwa. Należy do nich księga bierzmowanych, prowadzona zgodnie z kan. 895, która zawiera dane osoby bierzmowanej, datę i miejsce przyjęcia sakramentu, imię świadka i nazwisko szafarza. Informacja o bierzmowaniu powinna być przesyłana do parafii chrztu celem uzupełnienia adnotacji. Księga konwertytów służy dokumentowaniu włączenia do pełnej wspólnoty Kościoła katolickiego osób uprzednio ochrzczonych w innych wspólnotach chrześcijańskich. Księga katechumenów rejestruje osoby przygotowujące się do chrztu oraz przebieg ich formacji. Księga stypendiów mszalnych, zgodnie z kan. 958, dokumentuje przyjmowanie i realizację intencji mszalnych, co sprzyja przejrzystości i uczciwości w ich administrowaniu. Do ksiąg duszpasterskich, prowadzonych zgodnie z praktykami partykularnymi, należą także księgi pierwszej Komunii Świętej, chorych, inwentarze kościelne, protokoły rad parafialnych oraz kroniki parafialne. Wszystkie księgi metrykalne i kancelaryjne powinny być przechowywane z najwyższą starannością, zabezpieczone przed dostępem osób nieupoważnionych i archiwizowane zgodnie z wymogami kan. 535 § 4. Ich wartość wykracza daleko poza ramy dokumentacyjne, są one świadectwem duchowej historii wspólnoty i indywidualnych losów wiernych [Krzywdą 2011, 82; Krukowski 2005, 442-43; Wenz 2019, 1717-719].

Instrukcja Episkopatu Polski z 1947 r. dostarcza cennych wskazówek dotyczących prowadzenia ksiąg parafialnych już z okresu po II wojnie światowej. Mimo że powstała przed reformą kodeksową, ukazuje wagę ksiąg metrykalnych jako narzędzi administracji kościelnej i formacji duszpasterskiej. Dokument porządkuje treść i sposób prowadzenia zapisów, precyzując zakres wpisywanych danych oraz zasady poprawiania błędów. W księdze ochrzczonych nakazywano używania języka polskiego, jednoznaczności wpisów i unikania skrótów. Odnotowywanie bierzmowania, małżeństwa czy profesji zakonnej było już utrwaloną praktyką, a szczególną wagę przywiązywano do zgodności wpisów z dokumentami cywilnymi. Księga małżeństw miała obejmować także dane o przeszkodach, dyspensach i formie zawarcia małżeństwa, natomiast księga zmarłych miała uwzględniać miejsce pochówku oraz przyjęte sakramenty przed śmiercią. Instrukcja zalecał

również prowadzenie ksiąg pomocniczych, takich jak rejestry Komunii wielkanocnej, egzaminów przedmażeńskich czy listów polecających, ważnych w dokumentowaniu migracji wiernych⁵.

3. Znaczenie prawne ksiąg metrykalnych

Metrykalne księgi parafialne mają niebagatelne znaczenie prawne. Ich wpisy stanowią urzędowe świadectwo przyjęcia sakramentów oraz aktualnego stanu kanonicznego osoby wierzącej. Prawodawca kościelny traktuje je jako oficjalne dokumenty Kościoła, posiadające domniemanie autentyczności i pełną moc dowodową. Odpowiednio prowadzone księgi metrykalne są zatem nie tylko źródłem informacji duszpasterskich, lecz także podstawą do podejmowania decyzji prawnych, administracyjnych i jurysdykcyjnych w ramach funkcjonowania Kościoła. Zgodnie z kan. 1540 § 1 dokumenty sporządzone zgodnie z przepisami prawa przez kompetentne władze kościelne mają charakter dokumentów urzędowych. Dotyczy to również wpisów w księgach parafialnych, które korzystają z domniemania prawdziwości (*praesumptio iuris tantum*). Oznacza to, że dopóki nie zostaną skutecznie zakwestionowane np. przez dowód przeciwny lub wykazanie ich nieautentyczności – mają one pełną moc prawną. W praktyce oznacza to, że księgi metrykalne spełniają w Kościele rolę analogiczną do rejestrów stanu cywilnego w systemach państwowych, a ich dane stanowią podstawę do wydawania świadectw, zaświadczeń oraz podejmowania działań duszpasterskich i administracyjnych [Szytchmiller 2007, 193-94; Wenz 2019, 1719-720].

Szczególnie ważne są adnotacje dokonywane w księdze ochrzczonych. Na mocy kan. 535 § 2 obejmują one informacje o przyjęciu innych sakramentów oraz o istotnych zmianach w stanie kanonicznym danej osoby. Należą do nich między innymi zawarcie małżeństwa, przyjęcie święceń, złożenie profesji zakonnej, zmiana obrządku czy też adopcja. Adnotacja o zawarciu małżeństwa zapobiega nieświadomemu zawarciu drugiego związku co ma znaczenie nie tylko informacyjne, lecz także zapobiegawcze. Informacja o święceniach kapłańskich lub profesji zakonnej wiąże się z trwałą zmianą stanu kanonicznego i wprowadza przeszkody do zawarcia małżeństwa. Z kolei zmiana przynależności do innego Kościoła *sui iuris*

⁵ Sekretariat Episkopatu Polski, *Instrukcja o prowadzeniu ksiąg parafialnych*, Warszawa 1947, nr 13-22 [dalej: Instrukcja].

(*transitus*) ma wpływ na przynależność liturgiczną, kwestie duszpasterstwa oraz niektóre uprawnienia sakramentalne. Warto podkreślić, że katalog adnotacji nie jest zamknięty. Do szczególnych przypadków należy zaliczyć np. wpisy dotyczące wystąpienia z Kościoła czy apostazji. Wpis taki może być dokonany jedynie na podstawie formalnej decyzji ordynariusza miejsca i po przeprowadzeniu odpowiedniej procedury. Adnotacja o apostazji nie powinna być ujawniana w zwykłym wypisie, a jedynie w pełnym odpisie aktu chrztu [Calvo 2023, 372-73].

W odniesieniu do par jedнопłciowych, Papieska Rada ds. Tekstów Prawnych w 2017 r. jednoznacznie przypominała, że w aktach chrztu można wpisywać wyłącznie ojca i matkę rozumianych jako osoby biologiczne – mężczyznę i kobietę.⁶ Stanowisko to zostało potwierdzone przez Konferencję Episkopatu Polski w dokumencie z 28 sierpnia 2020 r., w numerach 65-69 podkreślono, że wpisy muszą być zgodne z chrześcijańską antropologią i nauczaniem Kościoła. Analogiczne stanowisko przyjęto wobec przypadków zmiany tożsamości płciowej, o którym czytamy m.in. w numerach 73-75. Dane zawarte w metrykach powinny odpowiadać rzeczywistemu stanowi biologicznemu osoby w chwili przyjęcia sakramentu. Choć możliwe jest dokonanie wewnętrznej, poufnej adnotacji w archiwum parafialnym dotyczącej zmiany danych cywilnych na podstawie orzeczenia sądu, wpis ten nie może wpływać na treść wydawanego świadectwa chrztu. Wszelkie zmiany danych personalnych w księgach metrykalnych wymagają zgody ordynariusza miejsca i oparte są na dokumentach urzędowych, których treść nie może pozostawać w sprzeczności z nauczaniem Kościoła. Jak zauważa Bartosz Trojanowski, praktyka ta, choć zgodna z prawem kanonicznym, może kolidować z orzeczeniami sądów administracyjnych lub cywilnych. Dlatego postulowane jest wypracowanie jednolitych zasad umożliwiających uzgodnienie stanowisk Kościoła i państwa, z zachowaniem autonomii każdej ze stron (Stanowisko KEP z 2020 r., nr 77-78).

Szczególnym przypadkiem są wpisy dotyczące adopcji. W Polsce obowiązuje dekret Konferencji Episkopatu Polski z 2017 r., który wskazuje, że w przypadku dzieci adoptowanych jest możliwe stworzenie nowego aktu

⁶ Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Opinion of Pontifical Council regarding the admission of two non-Catholics as witnesses to baptism and the annotation of persons of the same sex and the so-called „transgender persons” as parents in the baptismal register*, Prot. N. 15986/2017, Vatican, 15 listopada 2017 r.

chrztu według danych zawartych w nowym akcie urodzenia. Fakt adopcji nie powinien być ujawniany w metryce, a dane rodziców biologicznych pozostają objęte tajemnicą. Wyjątek stanowią sytuacje, w których ujawnienie tych informacji jest konieczne ze względu na ważne racje duszpasterskie, np. wykluczenie przeszkody do małżeństwa z krewnym (Dekret z 2017 r., nr 6 i 9). W tym kontekście Piotr Majer zwraca uwagę, że całkowite pominięcie informacji o adopcji, choć uzasadnione ochroną dobra dziecka, może prowadzić do ryzyka naruszenia norm kanonicznych, zwłaszcza w zakresie przeszkody pokrewieństwa adopcyjnego (kan. 1094). Autor postuluje zatem istnienie rozwiązań duszpasterskich umożliwiających bezpieczną weryfikację statusu osoby – np. przez zastosowanie symboli lub kodów w metryce, odwołujących do wewnętrznej dokumentacji kancelaryjnej, albo obowiązek konsultacji z kurią w przypadku przygotowania do ślubu. Tego typu zapobiegawcze mechanizmy pozwalałyby chronić tajemnicę przysposobienia, a jednocześnie zabezpieczać sakramentalny porządek Kościoła i prawa wiernych (Dekret z 2017 r., nr 46) [Majer 2011, 242-44].

W kontekście ochrony danych osobowych Trojanowski podkreśla potrzebę ścisłego przestrzegania zasady minimalizacji danych w świadectwach chrztu. Należy zamieszczać jedynie informacje niezbędne w danym kontekście duszpasterskim lub kanonicznym, aby uniknąć naruszenia prywatności. Osoby, których dane znajdują się w księgach metrykalnych, mają prawo żądać dostępu do informacji. Proboszcz powinien wydać dokument w terminie do trzech miesięcy od wniosku (por. kan. 57 KPK/83). Należy przy tym pamiętać, że prawo do sprostowania danych nie obejmuje faktów sakramentalnych, które są nienaruszalne z punktu widzenia wiary i prawa Kościoła [Krukowski 2003, 119-21; Trojanowski 2019, 66-67].

4. Prowadzenie, poprawianie i archiwizacja ksiąg

Staranność i dokładność w prowadzeniu metrykalnych ksiąg parafialnych nie są jedynie wyrazem sumienności duszpasterskiej, lecz stanowią istotny obowiązek wynikający z przepisów prawa kanonicznego. Jako dokumenty urzędowe Kościoła, księgi te wymagają szczególnej troski, zarówno w zakresie bieżących wpisów, jak i ewentualnych korekt, adnotacji oraz długoterminowego przechowywania. Ich nieprawidłowe prowadzenie może prowadzić do poważnych konsekwencji duszpasterskich i prawnych, mających wpływ na status kanoniczny wiernych, ważność udzielonych sakramentów oraz wiarygodność

działań administracyjnych Kościoła. Zgodnie z kan. 535 § 1 KPK/83, proboszcz zobowiązany jest do tego, aby wszystkie księgi parafialne były dokładnie prowadzone i starannie przechowywane. Obejmuje to zarówno poprawność techniczną wpisów, ich zgodność z przepisami prawa, jak i przejrzystość oraz aktualność zapisów. W praktyce stosowana jest zasada *ubi factus, ibi actus*, zgodnie z którą wpisów dokonuje się w parafii, w której dokonano danego aktu duszpasterskiego, niezależnie od miejsca zamieszkania wiernych. Proboszcz tej parafii odpowiada za sporządzenie zapisu i jego ewentualne późniejsze uzupełnienie lub korektę. Wpisy powinny być trwałe i dokonywane w wyznaczonych rubrykach, a w niektórych diecezjach dopuszcza się stosowanie zatwierdzonych systemów elektronicznych [Calvo 2023, 372-73].

Każdy dokument metrykalny posiadający znaczenie prawne musi zostać opatrzony podpisem proboszcza oraz pieczęcią parafialną, o czym przypomina § 3 analizowanego kanonu. Zaleca się, aby każda parafia miała zarejestrowaną pieczęć. Prowadzi się także duplikaty ksiąg parafialnych – zwłaszcza dotyczących chrztów i małżeństw. System ten służy bezpieczeństwu dokumentacji i umożliwia jej odtworzenie w razie zagubienia, zniszczenia lub fałszerstwa. Już w instrukcji Konferencji Episkopatu Polski z 1947 r. nakazywano, aby księgi były prowadzone czytelnie, bez poprawek i skreśleń, a wszelkie korekty były poświadczane podpisem oraz datą. Takie same zasady obowiązują do dziś, choć obecnie zostały dodatkowo rozwiniete przez przepisy dotyczące ochrony danych (Instrukcja, nr 5-8).

W toku prowadzenia ksiąg mogą wystąpić błędy – zarówno pisarskie, jak i merytoryczne. Ich poprawianie jest możliwe wyłącznie zgodnie z przepisami prawa kanonicznego. Co do zasady, prawo do dokonywania zmian przysługuje proboszczowi parafii, w której prowadzona jest dana księga. Jednakże każda istotna korekta – szczególnie odnosząca się do danych wpływających na stan kanoniczny wymaga pisemnej zgody ordynariusza miejsca. Dotyczy to między innymi zmian danych osobowych, wpisów dotyczących adopcji, orzeczeń o nieważności małżeństwa, zmiany nazwiska lub przynależności do innego Kościoła *sui iuris*. Każda zmiana musi być odpowiednio udokumentowana. Procedura obejmuje złożenie wniosku przez osobę zainteresowaną lub upoważnionego duchownego, załączenie niezbędnych dokumentów (np. odpis aktu urodzenia, orzeczenie sądu), uzyskanie zgody ordynariusza oraz dokonanie poprawki w sposób trwały i jednoznaczny. Stare dane powinny pozostać czytelne (np. poprzez przekreślenie jedną linią), a obok wpisuje się datę, podpis osoby dokonującej zmiany oraz wskazanie

podstawy prawnej. Wszystkie zmiany winny być odnotowane także w rubryce uwag, z powołaniem się na dokument, który stanowił podstawę korekty (Instrukcja, nr 9-11) [Trojanowski 2019, 56-57; Majer 2011, 236-41].

Jak zauważa Kinga Karsten, zgodnie z dekretem Konferencji Episkopatu Polski dotyczącym ochrony danych osobowych, każda ingerencja w dane metrykalne musi spełniać zasadę tzw. „rozliczalności” – proboszcz jako administrator danych zobowiązany jest do wykazania legalności, celowości i zgodności każdej zmiany z przepisami⁷. Jeżeli wniosek o zmianę składa osoba trzecia, niezbędne jest pełnomocnictwo w formie pisemnej (Dekret z 2018 r., art. 12 ust. 2). Administrator danych ma również obowiązek poinformowania osoby, której dane dotyczą, o zakresie i podstawie przetwarzania informacji zawartych w księdze. Zgodnie z analizą Bartosza Trojanowskiego, rzeczony dekret nakłada na administratorów danych osobowych szereg szczegółowych obowiązków związanych z ochroną danych osobowych. Wśród nich szczególne znaczenie ma obowiązek informacyjny, który musi zostać spełniony nie tylko wobec osób, których dane są pozyskiwane bezpośrednio, ale także w miarę możliwości wobec tych, których dane pozyskano z innych źródeł (Dekret z 2018 r., art. 10-11). Proboszcz powinien poinformować o celu i podstawie przetwarzania danych, okresie ich przechowywania, możliwości wniesienia sprzeciwu oraz o prawie do sprostowania (Dekret z 2018 r., art. 31-40) [Karsten 2021, 26-29; Trojanowski 2018, 66-68].

Dekret z 2018 r. przewiduje również obowiązek prowadzenia rejestru udostępniania danych osobowych (art. 21), w którym należy dokumentować każdą sytuację, gdy dane z ksiąg metrykalnych zostały przekazane osobie trzeciej niezależnie od tego, czy była to instytucja państwowa, osoba prywatna czy inna parafia. Rejestr taki powinien zawierać m.in. datę udostępnienia, zakres danych oraz podstawę prawną operacji. Ponadto, zgodnie z art. 15, osoba, której dane dotyczą, może żądać ograniczenia przetwarzania, co w praktyce może oznaczać np. czasowe wstrzymanie wydawania wypisów z księgi do momentu wyjaśnienia sporu lub wątpliwości co do zgodności wpisu z rzeczywistością. Proboszcz powinien każdorazowo rozważyć taki wniosek z należytą starannością, uwzględniając jednocześnie charakter danych sakramentalnych jako faktów nienaruszalnych (Dekret z 2018 r., art. 37-39).

⁷ Konferencja Episkopatu Polski, *Dekret ogólny w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych w Kościele katolickim* (13.03.2018), „Akta Konferencji Episkopatu Polski” nr 30 (2018), s. 37-38 [dalej: Dekret z 2018 r.].

W zakresie archiwizacji, kan. 535 § 4 KPK/83 stanowi, że księgi metrykalne muszą być przechowywane w zabezpieczonym archiwum parafialnym. Dostęp do niego powinien być ściśle ograniczony do osób upoważnionych przez proboszcza. W archiwum tym przechowuje się również inne ważne dokumenty: dekrety biskupie, korespondencję urzędową, akty wizytacyjne czy kopie wydanych odpisów. Księgi powinny być chronione przed zniszczeniem, wilgocią, ogniem i nieuprawnionym dostępem, a ich cyfrowe duplikowanie w wybranych diecezjach dodatkowo zwiększa bezpieczeństwo danych. Instrukcja z 1947 r. wskazuje przechowywanie ksiąg w zamkniętej szafie lub ogniotrwałym sejfie, dostępnej jedynie proboszczowi i osobom przez niego wyznaczonym. Wizytacja kanoniczna, prowadzona przez biskupa diecezjalnego lub jego delegata, stanowi okazję do weryfikacji stanu archiwum i poprawności prowadzenia dokumentacji. Normy partykularne mogą określać inne obowiązki związane z tworzeniem katalogów dokumentów lub zasadami ich wypożyczania (Instrukcja, nr 10-11) [Krukowski 2005, 442-44].

Kościół wyraźnie podkreśla, że informacje o przyjęciu sakramentów, takich jak chrzest, bierzmowanie czy święcenia, nie mogą zostać usunięte ani zmienione na żądanie osoby zainteresowanej. Jest to konsekwencją ontologicznego charakteru sakramentów, których skutki są nieodwracalne i trwałe. Wpisy w księgach metrykalnych mają zatem nie tylko charakter administracyjny, ale teologiczny i eklezjalny (Dekret z 2018 r., art. 36-37).

Nieprzestrzeganie norm w zakresie prowadzenia, poprawiania i udostępniania ksiąg metrykalnych może skutkować odpowiedzialnością kanoniczną. Zgodnie z kan. 1389 KPK/83, urzędnik kościelny, który nadużywa władzy lub zaniedbuje swoje obowiązki, podlega sankcji odpowiedniej do ciężaru przewinienia. Dekret z 2018 r. przewiduje także konkretne sankcje dyscyplinarne wobec duchownych i pracowników parafii, którzy bezprawnie ingerują w dokumentację metrykalną lub naruszają zasady ochrony danych osobowych [Karsten 2021, 23-37].

Odpowiedzialne i zgodne z prawem prowadzenie ksiąg metrykalnych wymaga od duszpasterzy nie tylko znajomości przepisów, lecz także świadomości, że dokumenty te są świadectwem życia sakramentalnego i kanonicznego wspólnoty. Zapisane w nich informacje są nie tylko materiałem urzędowym, lecz także częścią pamięci Kościoła, świadectwem relacji człowieka z Bogiem, wymagającym szacunku, roztropności i pasterskiej troski [Wenz 2019, 1719].

5. Znaczenie metrykalnych ksiąg parafialnych w praktyce duszpasterskiej i administracyjnej

Choć metrykalne księgi parafialne mają wyraźnie określoną funkcję prawną, stanowią zarazem nieodzowne narzędzie codziennej pracy duszpasterskiej i administracyjnej parafii. Rzetelne ich prowadzenie usprawnia nie tylko komunikację między parafiami i instytucjami kurialnymi, lecz także wspomaga podejmowanie odpowiedzialnych decyzji pastoralnych. Jednocześnie stanowią one pomost między życiem wspólnoty kościelnej a przestrzenią publiczną, zwłaszcza w odniesieniu do relacji z organami państwowymi i potrzebami indywidualnych wiernych [Karsten 2021, 23-37].

Jednym z najważniejszych praktycznych zastosowań ksiąg metrykalnych jest potwierdzanie przyjęcia sakramentów. Przystąpienie np. do sakramentu małżeństwa, święceń kapłańskich czy bierzmowania wymaga uprzedniego ustalenia, czy dana osoba została ochrzczona, oraz kiedy i gdzie to miało miejsce. Tylko na podstawie autentycznego wpisu w księdze chrztów można wydać ważne świadectwo chrztu, które warunkuje możliwość przystąpienia do kolejnych sakramentów. Znajomość daty i parafii chrztu umożliwia odnalezienie metryki, przesłanie zawiadomień o przyjęciu kolejnych sakramentów oraz weryfikację stanu kanonicznego osoby, co pozwala zapobiec np. udzieleniu sakramentu małżeństwa osobie nieochrzczonej lub będącej już w związku małżeńskim z inną osobą [Janczewski 2020, 160-62; Wenz 2019, 1719-720].

Dzięki systematycznym adnotacjom można ustalić, czy dana osoba przyjęła już sakrament bierzmowania, czy została adoptowana, czy należy do danego Kościoła *sui iuris*, bądź czy nie obowiązuje jej zobowiązanie wynikające ze święceń lub profesji zakonnej. Jest to istotne dla podejmujących decyzje dotyczące dopuszczenia do małżeństwa, święceń czy życia zakonnego. Księgi metrykalne są nieodzownym źródłem danych w tzw. badaniach kanonicznych kandydatów do małżeństwa, kapłaństwa i życia konsekrowanego. Na ich podstawie sprawdza się przeszkody kanoniczne, przynależność parafialną oraz aktualny stan duchowy i prawny wiernych [Janczewski 2020, 165].

Istotną funkcją ksiąg parafialnych jest również ich rola w kontekście badań genealogicznych oraz relacji z prawem cywilnym. W ostatnich dziesięcioleciach znacząco wzrosło zainteresowanie archiwami parafialnymi ze strony osób poszukujących danych o swoich przodkach, zwłaszcza potomków emigrantów pragnących odzyskać obywatelstwo lub potwierdzić narodowość. W Polsce, gdzie rejestracja cywilna została upowszechniona

dopiero po II wojnie światowej, księgi metrykalne są często jedynym dostępnym źródłem informacji o urodzeniu, chrzcie, małżeństwie czy śmierci przodków. Choć nie są one częścią państwowego rejestru stanu cywilnego, w praktyce pełnią rolę pomocniczą i są respektowane w wielu postępowaniach administracyjnych i sądowych. W odniesieniu do prawa cywilnego, księgi te mogą być wykorzystywane jako dowód tożsamości, miejsca i daty urodzenia, przynależności rodzinnej, a także w sprawach spadkowych, repatriacyjnych czy przy ubieganiu się o obywatelstwo. Ich wartość jako dokumentów pomocniczych bywa niezastąpiona w przypadku braku aktów cywilnych, zniszczonych archiwów lub niekompletnej dokumentacji państwowej [Dworzaczek 1959, 58-65].

Zakończenie

Przeprowadzona analiza wykazała, że metrykalne księgi parafialne, mimo administracyjnego charakteru, zajmują centralne miejsce w życiu prawnym i duszpasterskim Kościoła katolickiego. KPK/83 oraz prawo partykularne ukazują ich fundamentalne znaczenie nie tylko jako dokumentów urzędowych, lecz także jako narzędzi troski o sakramenty, wspólnotę wiernych i ochronę ich praw. Księgi te dokumentują życie duchowe i kanoniczne członków Kościoła – od chrztu, przez kolejne sakramenty, zmiany stanu kanonicznego, aż po śmierć [Wenz 2019, 1717-720].

Wśród najważniejszych ustaleń należy wymienić obowiązek prowadzenia ksiąg ochrzczonych, małżeństw i zmarłych w każdej parafii (kan. 535 KPK/83), istotną rolę adnotacji aktualizujących status kanoniczny wiernych, oraz domniemanie wiarygodności wpisów metrykalnych. Wskazano także na konieczność starannego przechowywania ksiąg i ochrony danych osobowych w świetle Dekretu z 2018 r. Podkreślono, że wpisy w księgach mają charakter deklaracyjny oraz że wiele współczesnych regulacji opiera się na zasadach sformułowanych już w Instrukcji z 1947 r. [Calvo 2023, 372-73; Trojanowski 2019, 68].

Przepisy prawa kanonicznego i praktyka diecezjalna tworzą spójny system prowadzenia ksiąg metrykalnych, jasno określając odpowiedzialność proboszczów i administratorów parafii za ich autentyczność, kompletność i aktualność. Wskazano także na potrzebę ostrożności w ukrywaniu faktu adopcji oraz konieczność bezpiecznego monitorowania przeszkód małżeńskich wynikających z przysposobienia. Wciąż niezbędne jest doprecyzowanie zasad korzystania z ksiąg metrykalnych w celach genealogicznych oraz ich

wykorzystywania w kontekście prawa cywilnego. W dobie cyfryzacji zasadne wydaje się również dalsze wspieranie tworzenia elektronicznych systemów ksiąg, przy jednoczesnym zagwarantowaniu ich zgodności z normami prawa kanonicznego oraz ochroną danych. Rozważyć należałoby również wypracowanie wspólnych standardów co do formatu, struktury oraz archiwizacji ksiąg duplikatowych, których znaczenie rośnie w kontekście zagrożeń związanych z bezpieczeństwem dokumentów papierowych. Wobec wyzwania współczesności Kościoła, pozostając wierny swojej tradycji i misji, powinien traktować księgi metrykalne jako narzędzie służby prawdzie, pamięci wspólnoty i świętości życia wiernych [Trojanowski 2019, 53, 70].

PIŚMIENNICTWO

- Calvo, Juan. 2023. „Parafie, proboszczowie i wikariusze parafii.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 355-81. Kraków: Wolters Kluwer Polska.
- Dworzaczek, Włodzimierz. 1959. *Genealogia*. Warszawa: PWN.
- Janczewski, Zbigniew. 2020. „Zapisanie faktu przyjęcia chrztu w parafialnej księdze metrykalnej.” *Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie* 13 (1):159-71. <https://doi.org/10.32084/tekapr.2020.13.1-13>
- Karsten, Kinga. 2021. „Kilka uwag dotyczących zastosowania dekretu Konferencji Episkopatu Polski o ochronie danych osobowych z 2018 r. do spraw małżeńskich lub rodzinnych.” *Annales Canonici* 17 (1):23-37. <https://doi.org/10.15633/acan.3923>.
- Kodzia, Jarosław. 2012. „Prawo do sakramentu chrztu według Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.” *Colloquia Theologica Ottoniana* 2:93-108.
- Krukowski, Józef. 2003. „Konkretne akty administracyjne.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. I: *Księga I. Normy Ogólne*, red. Józef Krukowski, 94-160. Poznań: Pallottinum.
- Krukowski, Józef. 2005. „Parafia, proboszczowie i wikariusze parafialni.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. II/1: *Księga II. Lud Boży*, red. Józef Krukowski, 409-63. Poznań: Pallottinum.
- Krukowski, Józef. 2011. „Forma zawarcia małżeństwa.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. III/2: *Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła*, red. Józef Krukowski, 310-26. Poznań: Pallottinum.
- Krzywda, Józef. 2011. „Sakramenty.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. III/2: *Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła*, red. Józef Krukowski, 15-83. Poznań: Pallottinum.

- Lewandowski, Paweł. 2019. *Godziwe utrzymanie prezbiterów diecezjalnych w Polsce*. Lublin: Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- López Alarcón, Mariano. 2023. „Dobra doczesne Kościoła.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 752-93. Kraków: Wolters Kluwer Polska.
- Majer, Piotr. 2011. „Tajemnica przysposobienia a przeszkoda pokrewieństwa: odnotowanie adopcji w księdze ochrzczonych (kan. 877 § 3).” *Prawo Kanoniczne* 54 (3-4):223-46.
- Marzoa, Ángel. 2023. „Najświętsza Eucharystia.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 549-81. Kraków: Wolters Kluwer Polska.
- Navarro Valls, Rafael. 2023. „Forma zawarcia małżeństwa.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 674-93. Kraków: Wolters Kluwer Polska.
- Szttychmiller, Ryszard. 2007. „Proces sporny.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. T. V: Księga VII. Procesy*, red. Józef Krukowski, 123-324. Poznań: Pallottinum.
- Tejero, Eloy. 2023. „Uświęcające zadanie Kościoła.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 515-49. Kraków: Wolters Kluwer Polska.
- Trojanowski, Bartosz. 2019. „Zmiany i adnotacje w księgach metrykalnych z uwzględnieniem kwestii problematycznych w tej materii w obowiązujących przepisach o ochronie danych osobowych w Polsce.” *Kościół i Prawo* 8 (21), nr 2:49-71. <https://doi.org/10.18290/kip.2019.8.2-3>
- Wenz, Wiesław. 2019. „Metrykalne księgi parafialne.” W *Leksykon Prawa Kanonicznego*, red. Mirosław Sitarz, 1717-723. Lublin: Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.